

אבני מורשת

תקשורת לנכסי מורשת מוחשית

בתצלום: כנסיית הר האושר, שעוצבה ונבנתה
על ידי ברלוצי ליד הכינרת. (תצלום ויקיוונד)

אנטוניו ברלוצי
בנאי הכנסיות הגדול

כשנולד אנטוניו ב-1884, כילד השישי של משפחת ברלוצי ברומא, נראה היה שעתידו מוכתב מראש, לעסוק בארכיטקטורה. המשפחה, שהיתה מהמעמד הבינוני הגבוה, התגוררה בסמוך לוותיקן ובמשך דורות היו בניה עובדים בו. יתר על כן: סבו מצד אמו, אנדריאה בוסירי-ויצ'י, היה זה מכבר הארכיטקט המופקד על תחזוקת הבסיליקה של פטר הקדוש בוותיקן ואחיו הבוגר יותר של אנטוניו, ג'וליו, כבר הלך בעיקבות סבו ונעשה גם הוא לארכיטקט.
אנטוניו עצמו, שזכה בילדותו לכינוי החיבה טוטו, גילה כבר בגיל מוקדם נטייה לארכיטקטורה ועוד בהיותו ילד נהג לשרטט להנאתו מיבנים כנסייתיים מפרי דמיונו. עם זאת, נדמה היה כי הוא עלול לנטוש חלומות ילדות אלה, מפני שכבר בתום לימודיו בבית הספר היסודי, שקל ברצינות ללמוד בסמינר לכמרים של הכנסייה הקתולית. מי שנזעק להניא אותו מכך היה ג'וליו אחיו, שהצליח לשכנעו קודם כל ללמוד ארכיטקטורה. וכך הגיע אנטוניו לבית הספר התיכון "ליצאו אומברטו הראשון", שם למד אצל המחנך והמשורר האיטלקי ג'וליו סלבדורי. אומנם בתום לימודיו שקל שוב להיות נזיר, אבל הכומר המוודה שלו, האב קורודו, יעץ לו קודם כל לסיים את לימודי הארכיטקטורה – ואנטוניו קיבל את עצתו. לפי גירסה אחרת, הוא קיבל עצה זאת מהאפיפיור בנדיקטוס ה-15, שאמר לו בעת פגישה מקרית: "לך בנה כנסיות" וברלוצי ראה בכך משום הוראה של הכס הקדוש. הוא נרשם ב-1902 לאוניברסיטת ספיינצו ברומא וכעבור חמש שנים הוסמך כמהנדס. כאשר אחיו ג'וליו הוזמן לתכנן ולפקח על הבנייה של בית החולים האיטלקי בירושלים, הוא גייס את אנטוניו לעזרתו – והצטרפותו של אנטוניו למסדר הנזירות שאליו המשיך לשאוף, נדחתה שוב.

אנטוניו ברלוצי
בגיל העמידה

בית החולים האיטלקי בירושלים זמן קצר
לאחר השלמתו ב-1919.
(תצלום מאוסף מאטסון בספריית הקונגרס).

הקמת בית החולים האיטלקי בירושלים הייתה חלק ממאמץ גדול שעשתה ממשלת איטליה כדי לכבוש לה מעמד והשפעה פוליטית על הנעשה בירושלים. היא לא הייתה היחידה בשטח: גם בריטניה, צרפת, גרמניה ורוסיה פעלו באותו כיוון ומאותן סיבות, אבל איטליה הייתה מבחינה זאת "בחור חדש בשכונה". שכן היא עוצבה בצורתה הנוכחית רק במחצית השנייה של המאה ה-19, עם איחוד בליל המדינות הזעירות של "המגף האיטלקי" למדינה אחת.

הקמת בית החולים הופקדה בידי ארגון נוצרי איטלקי ששמו "איגוד לאומי לעזרה למיסיונרים איטלקיים" (Associazione nazionale per soccorrere I missionary cattolici italian, ANSMI) אולם מממני הפרוייקט העיקריים היו משרד החוץ האיטלקי וקרנות ממלכתיות איטלקיות.

אבן הפינה לבית החולים הונחה ב-1910 אולם ב-1911 פרצה לפתע מלחמה בין איטליה לאימפריה העותמאנית והקמת המיתחם האיטלקי בירושלים עוכבה. רק ב-1912, לאחר שהעותמאנים הובסו ואיבדו לטובת איטליה את כל שטח לוב של ימינו, יכלו האחים ברלוצי להגיע לירושלים ובניית בית החולים החלה. אבל בכך לא הסתיימו תלאות הפרוייקט: ב-1914 פרצה מלחמת העולם הראשונה, טורקיה הצטרפה לצד גרמניה, איטליה הצטרפה לצד בריטניה וצרפת – וכל האיטלקים גורשו מהארץ והבנייה עוכבה שוב.

משמאל: הכנסייה של בית החולים האיטלקי כיום. ב-1963 נמכר כל המיכלול למדינת ישראל וכיום הוא מאוכלס על ידי משרד החינוך
(תצלום: ד"ר אבישי טייכר, מתוך אתר פיקיויקי)

כאשר נאלץ ברלוצי לחזור לאיטליה, הוא שב אל ספסל הלימודים של סמינר לכמרים, אלא שאחרי שבועות מספר הוא נטש את לימודיו והתגייס לצבא האיטלקי. בגלל כישוריו הוא קיבל מייד דרגת סמל, הוצב במחלקת הביצורים הצבאית ושם הוטל עליו לעסוק ב...חפירות ארכיאולוגיות בקסטל סנט אנג'לו (המאוזוליאום של אדריינוס) שבלב רומא.
רק בסוף 1917 הצליח ברלוצי לחזור ארצה, על ידי הצטרפות ליחידה איטלקית שסופחה לצבא אלנבי שיצא ממצרים לכבוש את ארץ ישראל.
הנימוק שניתן להצבתה של היחידה תאם את שאיפותיה הפוליטיות של איטליה לגבי ארץ ישראל: "הרצון לאבטח את

יחידת הבראסליירי מתרגלת כנראה בסיני, ירי מתוך חפירות

הזכויות הקדומות של הכנסייה הקתולית על הכנסיות בירושלים ובבית לחם".
הייתה זו יחידה סמלית, שמנתה בסך הכל 300 איש. 150 מהם היו מחטיבת הבראסליירי הראשונה של אז.
הבראסליירי נחשבים ליחידת עילית של הצבא האיטלקי. פירוש שמם הוא "הצלפים" והם ניכרים בשני פרטים ייחודיים. האחד הוא אגודת נוצות שחורות הצמודה לכובעיהם והשני הוא מצעדי הריצה שלהם, המתקיימים עד היום.
שאר 150 אנשי היחידה היו שוטרי קרביניירי, להם נועדו תפקידי שיטור על פי הצורך, לאחר כיבוש הארץ על ידי אלנבי.

מצעד ריצה של היחידה בעת אימוניה לקראת הכניסה לארץ ישראל

לא ברור מה בדיוק היו תפקידיו של ברלוצי בעת שירותו ביחידה זאת. מה שכן ידוע: הוא היה נוכח בטקס כניסתו של גנרל אלנבי לירושלים...

שוטרים מקבוצת הקרביניירי שצורפה ליחידת הבראסליירי בצבא אלנבי, שומרים בכניסה לכנסיית הקבר בירושלים, אחרי כיבוש העיר מידי העותמאנים.

מפקד היחידה האיטלקית, שלראשו כובע הנוצות של הבראסליירי, ניצב ליד אלנבי בעת קריאת הצהרתו של המצביא הבריטי ברחבת מגדל דוד.

עד מהרה, השתלב ברלוצי בפעילות הדיפלומטית האיטלקית שנועדה להגביר את השפעת איטליה בארץ. בחודשים הראשונים לאחר שיחרור ירושלים מהשלטון העותמאני, הצרו הבריטים את רגליהם של האיטלקים בירושלים והיקשו על מינוי קונסול איטלקי רשמי בעיר. באותה תקופה, שימש ברלוצי ממלא מקום הקונסול ובין השאר הוטל עליו לשמש כקצין יחידת הקרביניירי בירושלים. לאחר זמן, התירו הבריטים לאיטלקים לשלוח נציג לא רשמי לירושלים. המרקיז אנטוניו מלי לופי דה סורניה, הגיע אז מרומא, אך הוא לא הירשה לעצמו לוותר על הידע של ברלוצי בענייני ארץ ישראל. ואכן, ברלוצי סייע לו רבות ועל כך קיבל את עיטור אביר הכתר האיטלקי.

עיטור אביר הכתר האיטלקי שקיבל ברלוצי על שירותיו למולדתו בארץ

רק ביוני 1919 התירו הבריטים לאיטלקים לשלוח קונסול רשמי לירושלים וברלוצי יכול היה להתפנות לעיסוקו העיקרי: בניית כנסיות.

עוד לפני המלחמה, במהלך עבודתו של ברלוצי על הקמת בית החולים האיטלקי, ביקש ממנו האב רזולי, ראש המשמורת הפרנציסקנית בארץ באותם ימים, לתכנן שתי כנסיות: כנסיית ההִשתנוּת בראש הר תבור וכנסיית כל האומות בגת שמנים שבירושלים. ברלוצי נענה בחיוב ותוך זמן מה היו התוכניות מונחות על שולחנו של האב רזולי. מלחמת העולם הראשונה מנעה את הגשמת התוכניות, אך מייד לאחריה, פנה האב

כנסיית כל האומות בגת שמנים בירושלים (תצלום: boris80, ויקיפדיה)

כנסיית ההִשתַנוּת בפיסגת הר תבור (תצלום: ויקיוונד)

רזולי שוב אל ברלוצי וביקש ממנו להשלים את המלאכה ולבנות את שתי הכנסיות.

נראה שבתחילה הייתה המשימה קשה בעיניו של ברלוצי ולכן עזב את כל עיסוקיו בארץ ויצא להתייעצויות עם ארכיטקטים באיטליה. אולם היסוסיו לא נמשכו זמן רב. הוא חזר ארצה, החל במלאכה ובשנת 1924 כבר ניצבו שתי הכנסיות על מכונן.

כנסיית כל האומות מייד לאחר הקמתה בתחילת שנות ה-20 של המאה הקודמת (תצלום מאוסף מאטסון, ספריית הקונגרס)

השם המקורי של כנסיית כל האומות היה כנסיית היגון. מאחר שעל פי המסורת הנוצרית, כאן, בגן של גת שמנים, נשא ישו את תפילתו האחרונה לפני שהוסגר לרומאים שצלבו אותו. בסופו של דבר הוחלף שם הכנסייה, מאחר שכדי להקימה נערכה מגבית ברחבי העולם הקתולי והכספים הגיעו מארצות רבות.

כנסיית ההִשתנוּת בעת בנייתה בתחילת שנות ה-20 של המאה ה-20.

כנסיית ההִשתנוּת כיום. (תצלום: ד"ר אבישי טייכר, מתוך אתר פיקיויקי)

בברית החדשה (הבשורה על פי מתי, הבשורה על פי מרקוס והבשורה על פי לוקס) מתואר אירוע, בו עלה ישו לראש הר, שם זהרו פניו באור יקרות, הופיעו משה ואליהו ודיברו איתו ואז דיבר אליהם אלוהים מן הענן ואמר להם על ישו: "זה בני ידידי אשר רציתי בו, אליו תשמעון". בעקבות שינוי פניו של ישו באירוע זה הוא מכונה "נס ההִשתנוּת".

מהמאה החמישית לספירה מזהה המסורת הנוצרית את המקום הזה בראש הר תבור והביזנטים הקימו כאן כנסייה. נראה שהמוסלמים, שכבשו את הארץ במאה השביעית, הרסו כנסייה זאת. במאה ה-12 הגיעו הצלבנים והקימו כנסייה משלהם בראש ההר. אולם בייברס הממלוכי, שגירש סופית את הצלבנים מהארץ במאה ה-13, הרס אותה. מכל הכנסיות הללו נותרו רק שרידים, עד שהגיע אנטוניו ברלוצי והקים כאן כנסייה חדשה לחלוטין. כמחווה לביזנטים, הוא העתיק את קוויה משרידי כנסיית שמעון סטיליטס (מר סמעאן) הביזנטית, בצפון סוריה.

בניטו מוסוליני (תצלום ויקימדיה)

ברלוצי היה כל ימיו לאומן איטלקי ועם עלייתו של מוסוליני לשלטון ברומא ב-1922, נעשה לתומך נלהב בו. לא פלא, שעם פתיחת סניף המפלגה הפאשיסטית האיטלקית בירושלים ב-1926 התמנה ברלוצי למזכיר הסניף, תפקיד בו החזיק כעשר שנים. בנאומים שנשא בסניף הוא טען שלאיטליה יש זכויות היסטוריות בארץ ישראל מאז היות הארץ תחת שלטון האימפריה הרומאית. יתר על כן: דעתו הייתה שבמאבק בין הערבים ליהודים על השליטה בארץ, צריכה איטליה לתמוך בערבים. בשנת 1926 הוא אף כתב ל-ANSELMI דו"ח, בו קבע כי הציונות לוחצת בכל כוחה העצום בכל מקום בעולם כדי להקים בפלשתינה את המרכז הלאומי שלה, הנוטה לטוטליטריות חסרת פשרות. היהדות נקשרה לפרוטסטנטים, לבונים החופשיים ולקומוניסטים, וכל אלה פעלו יחדיו נגד הרוח והציוויליזציה של רומא הנוצרית, מפני ש"היהודים אינם שוכחים שרומא נטלה מהם את השליטה על המקדש, על המקום ועל הרוח". עוד קבע ברלוצי בדו"ח שלו, כי המאבק המורכב המתקיים בארץ הקודש בין נוצרים, יהודים ומוסלמים הוא סיבה נוספת לאיטליה לאשש את זכויותיה בארץ באמצעות אבן ואמנות.

בניין טרה סנטה בירושלים (תצלום: עדיאל לו, ויקישיתוף)

במקביל לפעילותו הקונסולרית והפוליטית, המשיך ברלוצי בהקמת כנסיות ומוסדות נוצריים ואיטלקיים. לפי מקורות שונים, היה בין אלה בניין טרה סנטה בירושלים. הוא עוצב בסגנון ניאו-קלאסי עם מוטיבים של הרנסאנס והקמתו החלה ב-1924 ונמשכה עד 1927. בתחילה שימש הבניין כקולג' לבנים, בו למדו ילדי נוצרים, מוסלמים ויהודים. ב-1947 נסגר בית הספר והבניין שימש את הבריטים, כחלק מאזורי הביטחון שלהם בירושלים. לאחר מלחמת העצמאות, הוחכר הבניין לאוניברסיטה העברית, שהשתמשה בו כתחליף לקמפוס בהר הצופים הנצור. ב-1999 הוחזר הבניין למשמורת הפרנציסקנית וכיום הוא משמש אכסניה לצליינים.

במקביל, המשיך ברלוצי בתיכנון ובניית כנסיות, כגון כנסיית הרועה הטוב ביריחו (למטה) בשנים 1924-1925, קפלת ההלקאה של ישו (משמאל) בירושלים העתיקה, בשנים 1927-1929 ועוד. הוא גם חרג מגבולות הארץ ובנה את בית החולים האיטלקי ברבת עמון, בשנים 1924-1925, את בית החולים האיטלקי בכרך שבירדן, בשנים 1931-1932 והגיע עד טהרן, שם טיפל בשיפוץ השגרירות האיטלקית בשנים 1925-1926.

למעלה: קפלת ההלקאה בוויה דולורוזה. לפי הברית החדשה, כאן הולקה ישו על י׳די החיילים הרומאים, בדרכו לצליבה (תצלום: ויקיפדיה)

מימין: כנסיית הרועה הטוב ביריחו, שעל פי הברית החדשה החזיר בה ישו את מאור עיניו של עיוור והחזיר מוכס עשיר מדרכו הרעה (תצלום: ויקיוונד)

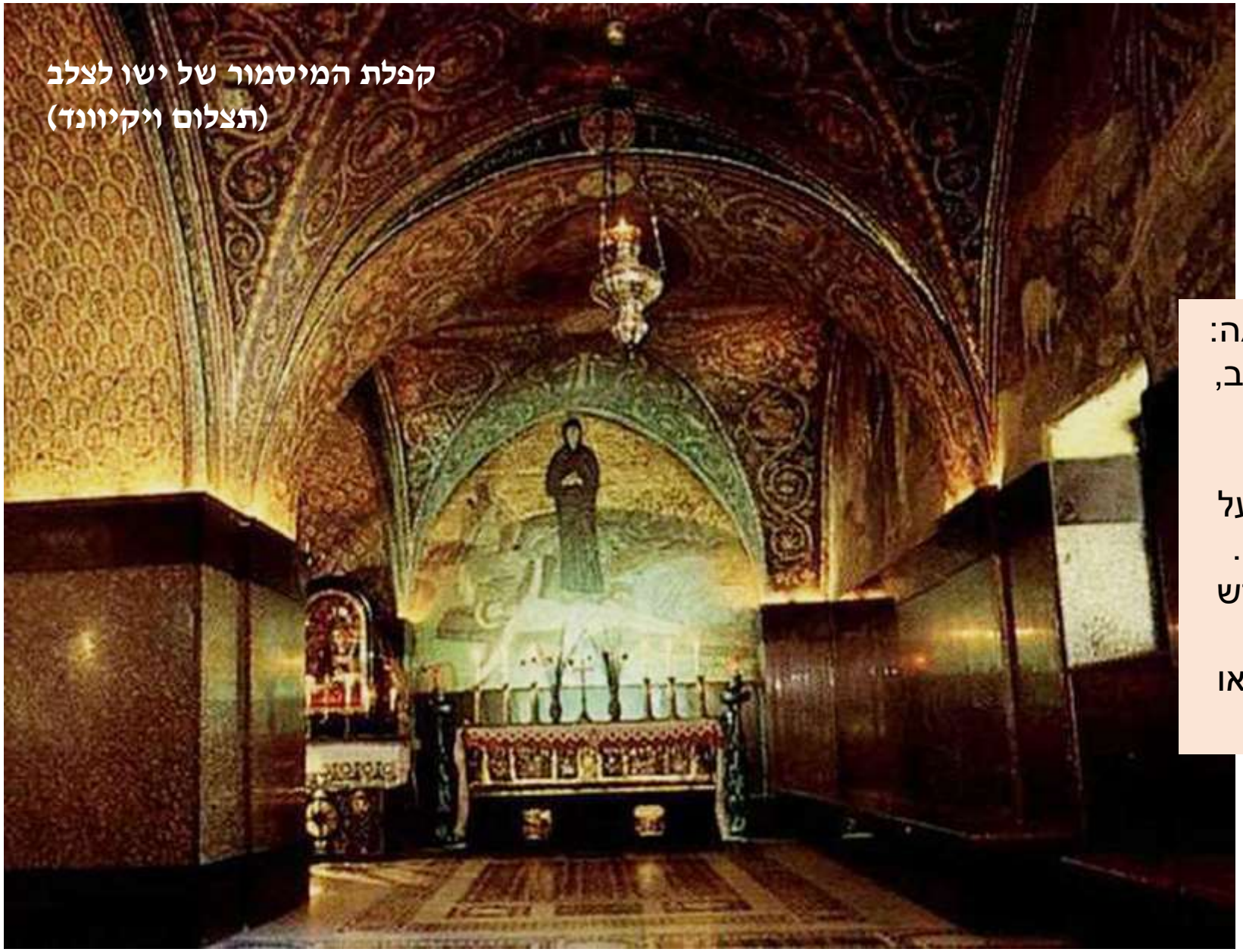

קפלת המיסמור של ישו לצלב
(תצלום ויקיוונד)

ב-1937 קיבל ברלוצי משימה חריגה: שיפוץ קפלת המיסמור של ישו לצלב, הנמצאת בתוך כנסיית הקבר בירושלים. בקפלה ניצב מאז 1588 מזבח מפואר, עשוי כסף, שנתרם על ידי פרדיננדו מבית מדיצ'י בפירנצה. השיפוץ של ברלוצי כלל עיצוב מחדש של פנים הקפלה, החלפת הריצוף וציפוי הקירות בלוחות גרניט שהובאו ממצרים.

כנסיית הר האושר
(תצלום: ויקישיתוף)

בשנים 1937-1938 בנה ברלוצי את כנסיית הר האושר, באיזור טבחה שליד הכינרת. לפי המסורת הנוצרית, נשא כאן ישו את "דרשת ההר", שיש לה משמעות רבה בנצרות. בתחילת הדרשה מופיעים שמונה פסוקים הנפתחים במילה "אשרי" והראשון בהם הוא "אשרי עניי רוח כי להם מלכות השמים". ברלוצי שילב במיבנה סמלים רבים המקובלים בעולם הנוצרי. כך, למשל, נתן למיבנה המרכזי של הכנסייה שמונה צלעות, רמז לשמונת פסוקי ה"אשרי" של "דרשת ההר".
ליופיו של המיבנה מוסיפה העובדה שברלוצי השתמש באבן בזלת כהה מסלעי האיזור, משולבת בעמודים וקשתות מאבן לבנה. משום כך יש הרואים במיבנה הזה את היפה ביצירותיו.

ברלוצי (שלישי משמאל) בעת ביקור באחת הכנסיות שהקים.

דגם כנסיית הקבר המשופצת, שהכין ברלוצי בהיותו בסרדיניה.

ב-1940, עם הצטרפות איטליה לצידה של גרמניה במלחמת העולם השנייה, שוב מצא ברלוצי את עצמו כנתין מדינת אוייב ונאלץ לעזוב את הארץ. הוא חזר לאיטליה ושם עסק בבניית מוסדות כנסייתיים באי סרדיניה. במקביל נתבקש אז להכין מיתווה לשיפור המיבנה העתיק של כנסיית הקבר בירושלים והוא אכן עשה זאת. אלא שהיה זה רק תרגיל תיאורטי, מאחר שלשינוי דרמטי כל כך היה צורך בהסכמת כל העדות הנוצריות בעלות החזקה בכנסייה - ולא היה סיכוי לכך.

כנסיית סנטה קתרינה בבית לחם. (תצלום ויקיפדיה).

לאחר המלחמה, חזר ברלוצי ארצה והמשיך בבניית כנסיות ובשיפוצן. כך הספיק ברלוצי לשפץ כבר ב-1947 את כנסיית סנטה קתרינה מאלכסנדריה, הצמודה לכנסיית המולד בבית לחם.

נראה שלקראת מלחמת העצמאות חלה הפוגת מה בעבודתו של ברלוצי, אך זמן לא רב לאחר סיומה, חזר לעבודתו בגדה המערבית, שהיתה אז בשליטת ירדן. ב-1952-1953 הוא בנה את כנסיית הקבר של לזרוס הקדוש בכפר אלעזריה שליד ירושלים ומייד לאחר מכן את כנסיית המלאכים בשדה הרועים ליד בית לחם (לפי המסורת הקתולית, דיווח כאן מלאך לרועים על לידת ישו). בלוצי סיים את בניינה ב-1954. באותה שנה הוא החל בבניית הקפלה של בכי האדון בהר הזיתים (לפי המסורת הנוצרית, בכה כאן ישו על חורבנה הצפוי של העיר). ברלוצי סיים את בניינה ב-1955.

כנסיית המלאכים בשדה הרועים
(תצלום ויקיפדיה)

קפלת בכי האדון
(תצלום ויקיפדיה)

כנסיית הקבר של לזרוס הקדוש
(תצלום ויקיוונד)

ב-1955 סיים בלוצי את הקמת כנסיית הביקור בעין כרם שליד ירושלים. על פי המסורת הנוצרית, ביקרה כאן מרים, אמו של ישו, בעת הריונה, אצל אלישבע, בת דודתה ואמו של יוחנן המטביל, וסיפרה לה על לידתו הצפויה של ישו.

כנסיית הביקור בעין כרם. (תצלום: ליעד 747 ויקישיתוף)

באורח חריג, מופיעה דמותו של ברלוצי (למעלה במרכז) באחד מציורי הקיר של כנסיית הביקור. נוכח התנהגותו הנזירית של ברלוצי, קשה לדעת אם הסכים לכך או שהצייר עשה זאת על דעת עצמו כמחווה לארכיטקט המוערך.

במקביל, שיפץ ברלוצי את כנסיית בית פגי בא-טור שבראש הר הזיתים. על פי המסורת הנוצרית, נכנס ישו לירושלים דרך המקום הזה, כשהוא רכוב על חמור לבן. השיפוץ כלל בניית מגדל שער, בסיגנון צלבני (למטה).
(תצלום ויקישיתוף)

המיבנה האחרון שהקים ברלוצי היה כנסיית יוסף הקדוש בחיפה. אולם הוא כבר לא זכה לראות בהשלמת הכנסייה והיא נחנכה ב-1961 – שנה לאחר מותו של הארכיטקט (תצלום ויקיפדיה)

מאז 1730 הייתה כנסיית הבשורה הפרנציסקנית בנצרת מיבנה קטן וצנוע, יחסית לעובדה שהמקום נחשב לאחד המשמעותיים ביותר בנצרות, כי לפי המסורת הנוצרית, כאן מסר מלאך למרים את הבשורה, שהיא עומדת ללדת את ישו. משום כך צץ כבר בתחילת המאה ה-20 הרעיון להקים במקומו בסיליקה גדולה ומרשימה, שתתאים יותר לחשיבות המקום. יוזם הרעיון, ראש המשמורת הפרנציסקנית בארץ הקודש ב-1924, פנה אז לאפיפיור פיוס ה-11, ביקש את רשותו למיזם ולאחר שקיבל אותה, פנה אל אנטוניו ברלוצי והטיל עליו את המשימה.

המיבנה הקודם של כנסיית הבשורה, שנבנה בנצרת ב-1730 ונהרס ב-1954 כדי לפנות מקום לבסיליקה הגדולה (תצלום מאוסף מאטסון בספריית הקונגרס).

מסיבות שונות, נדחה הפרוייקט היומרני, אך בינתיים הוא הפך לחלומו הגדול של ברלוצי, שראה בו את גולת הכותרת לכל פעילותו בהקמת כנסיות בארץ הקודש.

ב-1939, 15 שנה לאחר שהוזמן לתכנן את הבסיליקה החדשה, הוזמן ברלוצי לשוב אל הפרוייקט. ב"תקופת ההמתנה" שלו, בשלה בו תמונת הבסיליקה העתידה לקום והוא רצה להופכה לסמל ראוי לחשיבות המקום בנצרות. בעיני רוחו הוא ראה אותה כמיבנה אדיר בסיגנון אקלקטי, שלראשו כיפה ענקית, המתנשאת לגובה 72 מטר מעל לקרקע. בתוכניתו, הוקפה הכיפה בארבעה מגדלים, לאיזכור מתי, מרקוס, לוקאס ויוחנן, ארבעת תלמידי ישו שכתבו את "ספרי הבשורה", המהווים חלק מרכזי בברית החדשה.

תיכנונו של ברלוצי ירד לפרטי פרטים, עד כדי קביעת מקומו המדוייק של כל פסל שיוצב בבסיליקה, אופיו ומה הוא מסמל. הוא אף הכין דגם של המיבנה בקנה מידה של 1:100 ושפע שירטוטים טכניים. תוכנית זאת, שכבר הייתה בסוף הכנתה, אושרה על ידי ראש המסדר הפרנציסקני באותם ימים, האב ליאונרדו בלו, אולם אז פרצה מלחמת העולם השנייה, ברלוצי שוב הוגדר כאזרח מדינת אוייב ונאלץ לעזוב את הארץ – והתוכנית הוקפאה שוב.

ברלוצי שב ארצה רק ב-1947, כשנתיים לאחר המלחמה. הוא המשיך לבנות כנסיות, אך הקמת הבסיליקה בנצרת נדחתה שוב ושוב, בין השאר בגלל מלחמת העצמאות. למרות זאת המשיך ברלוצי כל אותם ימים בתיכנון הבסיליקה. ב-1950 הוא הציג ברומא את הדגם שהכין בתקופת המלחמה העולמית וזכה בתשבחות.

בתצלום: ברלוצי משרטט על קיר משרדו את אחת הגירסאות שלו לעיצוב כנסיית הבשורה.

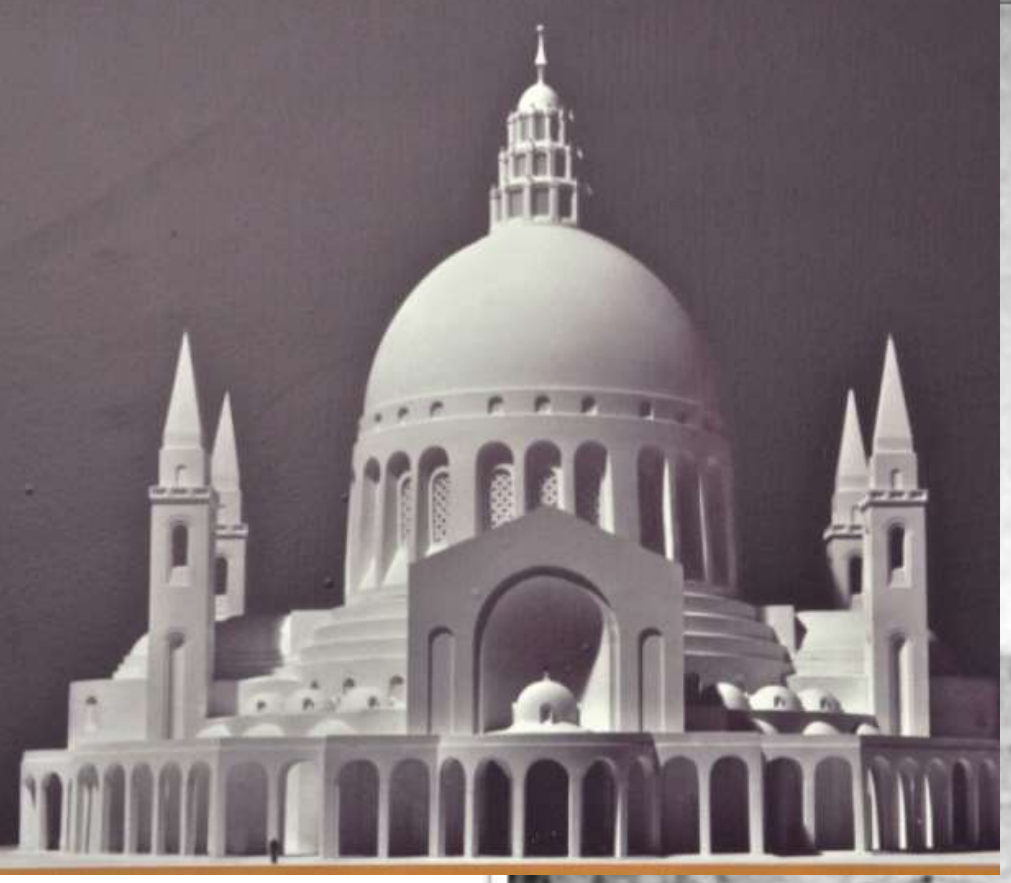

בסיליקת הבשורה, בתבנית הסופית שהציע ברלוצי. מימין: בציור. למעלה: בדגם שהוכן על ידי ברלוצי.

ברלוצי, שראה בהקמת הבסיליקה בנצרת את שיא הישגיו, שקע כולו בתיכנון הפרוייקט האדיר. הוא סגר את משרדו בירושלים, העביר את כל הארכיון שלו למשמורת הפרנציסקנית, חיסל את כל רכושו , תרם את כל כספו למיסדר האחיות הסלזיאניות ועבר לגור ולעבוד בנצרת, בקירבת המיתחם שבו עמדה להיבנות הכנסייה. אלא שאז הסתבכה לפתע כל התמונה, כאשר מאבק פוליטי פנים-כנסייתי, בין המשמורת הפרנציסקנית לארץ הקודש לבין משרד הכנסיות המזרחיות בוותיקן, הפך את עיצוב הבסיליקה לנושא שנוי במחלוקת. בכתבי עת שונים החלו להופיע מאמרים היוצאים בחריפות נגד תוכנית ברלוצי. הטענות היו שונות: שהסיגנון האקלקטי שלו מיושן מידיי, שהבנייה תעלה הון עתק, אשר עדיף לחלקו לעניים, שהמיבנה הענק אינו פרופורציוני לנוף העיר נצרת ואפילו שהמיבנה שתיכנן ברלוצי דומה יותר מידיי למיסגד...

בתצלום: ברלוצי בנצרת, בשנות ה-50.

אבן־פנה ל„כנסית הבשורה" בנצרת

אבן הפינה לכנסית „הבשורה החדשה" בנצרת הונחה אתמול ע"י מונסיניור אלברטו גורי, ראש העדה הלטינית בעיר העתיקה בירושלים, בטכס דתי פסגוני, בו השתתפו נציגי המשלחות הדיפלומאטיות בישראל, אישי דת וציבור וראש עיריית נצרת, מר אמין ג'ורג'ירה.

בטכס הוקראה מגילה אשר נשלחה במיוחד ע"י ראש העדה הפרנציסקנית. מגילה זו הושמה בקופסת פלדה ונקבעה בתוך חלל, שנכרה באבן הפינה. המגילה מיחדת את הדיבור על המסתורין שב־בשורה ועל העובדה, שהכנסיה מוקמת בסוף שנת מרים הקדושה.

תמושל הצבאי של נצרת, סגן אלוף א. כהן, וראש העיריה חתמו על המגילה, כנציגי השלטונות, בצד חתימותיהם של ראשי הכנסיה.

דברי ברכה מטעם ממשלת ישראל נאמרו ע"י ד"ר גולדין, ממשרד הדתות, אשר ציין את חשיבות הטכס הזה מבחינה מקומית ובינלאומית גם יחד. „ראשי מדי־נת ישראל עדים לחשיבותה של ארץ הקו־דש בשביל העולם, ועל כך אפשר לעמוד מיחס הכבוד שמגלה ישראל כלפי המ־קומות הקדושים והערבויות שנתנה לש־מירתם". ד"ר גולדין הוסיף, כי מחלקתו קיבלה הוראה להקל על הקמת הכנסיה החדשה ולעזור בעבודת הבניה.

הכנסיה הראשונה במקום זה הוקמה ע"י הקיסר קונסטנטין בשנת 326 לספירה המקובלת. הכנסיה השניה נבנתה ע"י הצלבנים בשנת 106 לסה"נ והוקמה מח־דש בשנת 1109. אחרי חורבנה בידי הממ־לוכים, הקימו הפרנציסקאנים על חורבו־תיה כנסיה קטנה בשנת 1620, לפי הור־אתו של השליט הדרוזי בלבנון עומר סאקרדין. אף כנסיה זו נהרסה בשנת 1630, ובמקומה הוקמה בשנת 1730 ע"י הפרנציסקנים הכנסיה שעל יסודותיה תקום הכנסיה החדשה. הבזיליקה החדשה תהיה בצורת צלב, באורך 90 מטר וברו־חב 35—30 מטר, גובה 72 מטר, עם כי־פה. תכנית הבנייה הוכנה ע"י האדריכל אנטוניו בוליצי, אשר בנה בין היתר את הכנסיה על הר תבור.

ב-1954 נפלה במשמורת הפרנציסקנית של ארץ הקודש החלטה סופית להתחיל בבניית הבסיליקה. כל האישורים הדרושים לכך, כולל אישור מממשלת ישראל, התקבלו ובדצמבר אותה שנה נערך בנצרת, ברוב עם, טקס הנחת אבן הפינה לבסיליקה כפי שתוכננה ועוצבה על ידי ברלוצי.

משמאל: דיווח על הטקס שהופיע למחרתו, ב-9 בדצמבר 1954, בעיתון "הבוקר".
(ארכיון עיתונות יהודית היסטורית).

. מי שהחליט על כך היה ראש המשמורת באותם ימים, היאסינט מריה פצ'ו, שהיה נחוש בדעתו לבנות את הבסיליקה לפי תוכנית ברלוצי, אולם הוא לא ביקש אישור לכך מצמרת הוותיקן ולכן הודח למעשה ב-1955. מי שמונה במקומו, אלפרדו פולידורי, הכריע ב-1957 נגד תוכנית ברלוצי וונטל את הפרוייקט מידיו.
במקום ברלוצי נבחר ארכיטקט איטלקי אחר, ג'יובאני מוציו, שגם הוא היה בעל נסיון רב בהקמת כנסיות. אולם המיבנה שהוא תיכנן היה שונה לחלוטין מזה של קודמו, החל מהסיגנון המודרני-ברוטליסטי שבו בחר וכלה בחומרי הבנייה, שהיו בעיקרם בטון מצופה באבן שנחצבה בסביבות נצרת.

בסיליקת הבשורה, שנבנתה בסופו של דבר על פי תיכנונו של מוציו. הבנייה נעשתה על ידי "סולל בונה", בפיקוח מהנדסים ישראליים ונמשכה כשמונה שנים – מ-1961 עד 1969.
(תצלום: ד"ר אבישיי טייכר, מאתר פיקויקי)

ברלוצי עצמו היה בטוח עד לרגע האחרון, שהביקורת נגד התיכנון שלו לכנסיית הבשורה, לא תפגע בו. הוא התייחס לביקורת זאת כאל קונספירציה של גורמים צרפתיים בוותיקן, המבקשים להוציא את הפרוייקט לתחרות בינלאומית, כדי לזכות בה ולבנות את הכנסייה בנצרת בעצמם. בסופו של דבר הבין ברלוצי כי הוא אכן עלול למצוא את עצמו מחוץ לפרוייקט ולכן פנה לגופים שונים, כולל לשגריר איטליה בישראל, בבקשה להכיר בזכויותיו כמי שעסק שנים בתיכנון הכנסייה, העבודה הרבה שכבר עשה בנושא ובמעמדו כמי שקיבל שבחים אין ספור על עבודותיו הקודמות בארץ. אלא שכל אלה היו לשווא.
הדחתו של ברלוצי מפרוייקט הבנייה של כנסיית הבשורה פגעה בו אנושות. הוא חזר לאיטליה בשברון לב, התאכסן ברומא בחדר קטן בבניין המשלחת הפרנציסקנית לארץ הקודש וחי את שארית חייו כנזיר.

ברלוצי מת בחדרו הקטן, ב-14 בדצמבר 1960. שירותיו ומפעליו הרבים לא נשכחו ובטקס האשכבה שנערך לו בבסיליקת אנטוניו הקדוש ברומא, חלק לו כבוד אחרון הקרדינל גוסטבו טסטה, הנציב הכללי של המיסדר הפרנציסקני כולו.

ברלוצי בשנותיו האחרונות. בדרך כלל הוא לא התהדר באותות הכבוד שבהם זכה, אך בתצלום זה הוא עונד את אות הקצין הבכיר במסדר ההצטיינות של הרפובליקה האיטלקית, שהוענק לו בשנת 1957.

מקורות

ד"ר הלוי מאשה, הדיון הפנים-כנסייתי על הקמת כנסיית הבשורה המודרנית בנצרת, קתדרה 126, עמ' 81-102 בהוצאת יד בן צבי תשס"ח.

ד"ר הלוי מאשה, לאומן איטלקי ואמן דתי: אנטוניו ברלוצי ופעילותו לקידום האינטרסים האיטלקיים בארץ הקודש, קתדרה 144, עמ' 75-106, בהוצאת יד בן צבי, תשע"ב.

סיכומים בויקיפדיה ובאתרים שונים באינטרנט על פועלו של אנטוניו ברלוצי.

סוף

ליקט, כתב, ערך ועיצב:

בני גבירצמן

benigv@bezeqint.net

משמאל: לוח זיכרון לאנטוניו ברלוצי, שנקבע ליד כנסיית
ההשתנות בהר תבור, כשנתיים לאחר מותו (תצלום ויקיפדיה).